

6. Олійник Н. А., Трачук Н. М. Праксеологічні аспекти професійної діяльності педагога. *Академічні студії*. Серія «Педагогіка». Луцьк: Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради. 2021. № 3, ч. 1. С. 75-83.

7. Методичний путівник керівника гуртка сучасної школи та позашкільця». Ч. 1. / укладач С. Б. Пітко Львів: ЛОППО, 2019. 35 с.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ВИКОРИСТАННЯ АРТ-ТЕРАПІЇ

Алла Василюк, докторка педагогічних наук, доцентка

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

TRAINING OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS TO USE ART THERAPY

Alla Vasylyuk, Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. Здійснено аналіз змістових характеристик поняття «арттерапія». Вказано особливості організації та змісту арттерапевтичної підготовки майбутніх вчителів. Окреслено умови успішності арттерапевтичної роботи.

Ключові слова: професійна підготовка, арттерапія, арттерапевтичні техніки.

Abstract. An analysis of the content characteristics of the concept of «art therapy» was carried out. Features of the organization and content of art therapy training for future teachers are indicated. The conditions for the success of art therapy work are outlined.

Key words: professional training, art therapy, art therapy techniques.

Прискорення темпу сучасного життя, більша інформаційна насиченість, техногенність, погіршення екологічного та соціального клімату та російсько-українська війна негативно впливають на емоційний стан людей. Зростає їхня тривожність, напруга й дратівливість. Разом з тим, надмірна інтенсифікація навчання також негативно впливає на здоров'я як учнів, так і їх вчителів. Спостерігається ігнорування природних, вікових та індивідуальних особливостей учнів, що знижує рівень їх психічних та фізіологічних функцій, погіршує самопочуття; низький рівень психологічної, педагогічної та валеологічної культури педагогів, їх функціональна неграмотність у питаннях охорони та зміцнення здоров'я. Вирішення перелічених вище проблем можливе через включення артпедагогіки та основ арттерапії до змісту психолого-педагогічної освіти студентів, а також до системи підвищення кваліфікації вчителів.

У науково-педагогічній літературі словосполучення «арттерапія» інтерпретується як турбота про емоційне самопочуття та психологічне здоров'я особистості, групи та колективу засобами різноманітної художньої діяльності. Говорячи науковою мовою, арттерапія в освіті – це системна інновація, яка характеризується: комплексом теоретичних та практичних ідей, нових технологій; різноманіттям зв'язків із соціальними, психологічними та педагогічними явищами; відносною відособленістю з інших складових педагогічної дійсності; здатністю до інтеграції та трансформації [1, с. 16].

Слід зазначити, що сам феномен арттерапії досліджується вченими у різних контекстах. Зокрема, у технологічному контексті арттерапія вирішує терапевтичні, розвивальні, корекційні, реабілітаційні та виховні завдання, тобто може цілеспрямовано транслюватися як у процесі професійної підготовки вчителя, так і вбудовуватися у систему позакласної виховної роботи у школі. До компонентів технологічного рівня арттерапії можна віднести:

– аксіологічний (введення людини у світ цінностей, супровід та допомогу у виборі особистісно значущої системи ціннісних орієнтацій);

- діяльнісно-творчий (розвиток різноманітних способів художньої діяльності, творчих та комунікативних здібностей);
- особистісний (самопізнання, саморегуляція, особистісне зростання, прагнення самоактуалізації, розвиток рефлексії);
- когнітивний (отримання знань зі сфери образотворчого мистецтва, способів творчої діяльності, знань про людину, її емоції, темперамент, стилі взаємодії, способи реагування).

Організація арттерапевтичної підготовки майбутніх вчителів, особливо в педагогічних коледжах та педагогічних університетах, відбувається завдяки розробленим викладачами спецкурсів. Зокрема, практикується викладання дисциплін у формі авторських теоретичних («Артпедагогіка», «Педагогічні основи арттерапії», «Арттерапія: теорія та практика») та практичних («Технологія арттерапії у роботі з дітьми», «Арттерапевтичні технології в початковій школі», «Педагогічні технології інклюзивного навчання») курсів. Також навчання студентів основ арттерапії може здійснюватися на факультативах, майстер-класах, під час волонтерської практики на рівні поглибленого вивчення теорії та опановування основними техніками.

На теоретичних заняттях аналізуються такі питання, як: феномен арттерапії, історичні джерела її виникнення; теоретико-методичні та практичні аспекти компонентів структури сучасних арттерапевтичних розробок; механізми та особливості проведення арттерапевтичного процесу, зокрема з учнями з ООП; чинники психотерапевтичного впливу в арттерапії; види арттерапії та їхній вплив на розвиток творчого потенціалу молодших школярів; специфіка проведення індивідуальної та групової арттерапії; причини шкільної дезадаптації та шляхи її діагностики засобами арттерапії; питання теорії та методики проведення терапевтичних технік (методи арттерапії у корекції емоційних станів). Наводяться схеми аналізу групової динаміки та міжособистісних відносин, які можуть застосовуватися студентами у їхній практичній діяльності.

Високий рівень підготовки студентів досягається за умови, якщо теоретичний курс гармонійно пов'язаний із системою практичних занять, що моделюють арттерапевтичний процес. Таким чином студенти вчать підбирати види та форми арттерапії адекватно до ситуації, що склалася (ізотерапії, фототерапії, танцювально-рухової терапії, музикотерапії, пісочної терапії, казкотерапії, лялькотерапії, ігротерапії, кольоротерапії та ін.), використовувати корекційно-терапевтичний вплив методів арттерапії [4]. У ході практичних занять студенти знайомляться із різними типами уроків як однією із форм арттерапії. Напр., уроком, що включає форми арттерапії у педагогічну діяльність учителя; уроком, який включає форми арттерапії у діяльність учнів. Особлива увага приділяється структурі артуроків, серед яких відрізняють: театралізований, діалог культур, заочна подорож, урок-п'єса, урок-концерт та ін. Разом з тим, на практичних заняттях повинні проводитися тренінги по розвитку комунікаційних умінь та креативності мислення майбутніх педагогів. Під час проходження педагогічних практик студенти випробовують різні арттерапевтичні методики й набувається цінний досвід роботи з молодшими школярами.

Слід зазначити, що важливою педагогічною умовою є створення спеціального освітнього середовища, спрямованого на забезпечення творчого формування й розвитку особистості студента. При цьому мають бути враховані соціально-психологічні особливості конкретного студента, його потенційні можливості, стиль і манера спілкування тощо.

Для створення креативного освітнього середовища важливо враховувати:

- особистісно зорієнтований підхід у підготовці майбутніх педагогів, у процесі якого особистість є головною метою та вищою цінністю освіти;
- мотиваційну спрямованість особистості кожного студента (постановку конкретних цілей і планування дій);
- актуальність, новизну, доступність, цікавість, складність вивчених дисциплін і спецкурсів, можливість їх застосування на практиці;
- використання педагогічних інновацій (напр., нових форм, методів і технологій навчання);

- переважання діалогічних форм навчання над монологічними;
- використання елементів інтегративної арттерапії (використання творів мистецтва, фотографій, особливого музичного супроводу) для активізації пізнавального інтересу;
- структурування навчального матеріалу, розподіл його на блоки – модулі, можливість самостійного опрацювання матеріалу на платформі Мудл (Moodle) [5, с. 163].

Включення арттерапії до системи педагогічної освіти дозволяє поєднувати заняття та власне терапевтичний процес. У творчій атмосфері арттерапевтичної роботи спонтанно та природно проявляється індивідуальність кожного студента. Важливим і цінним є те, що студенти не лише можуть отримувати необхідні знання та засвоювати інноваційну технологію роботи з дітьми, а й глибше пізнавати власний внутрішній світ, вчитися розуміти, приймати себе та інших. Отриманий корисний досвід стає джерелом для особистісного та професійного зростання майбутніх педагогів, взірцем для вибудовування гуманних відносин з учнями та їх батьками. Комплексний підхід у підготовці майбутніх вчителів до використання арттерапії сприяє формуванню у них необхідних компетентностей як складової їхньої професійної майстерності [2; 3].

Слід зазначити, що для отримання спеціалізації арттерапевта найбільше підходить спеціальність «Початкова освіта», оскільки саме до змісту освіти вчителів початкових класів включено природничі та психолого-педагогічні дисципліни, а також курси художнього циклу та основ медичних знань. Їхня сукупність найкраще створює інтердисциплінарну основу для підготовки до арттерапевтичної роботи. Доцільність цієї спеціалізації визначається наявними в освітній системі проблемами. Зокрема, потребою застосування корекційної, реабілітаційної та психотерапевтичної технологій позакласної роботи у початковій школі та групах продовженого дня. Арттерапевтична робота застосовна з метою адаптації дітей до школи або подолання конфліктів у класі. А також – через потребу шкіл та позашкільних закладів у спеціальній роботі з учнями з особливими освітніми проблемами, дітьми біженців та переселенців.

Отже, майбутній учитель повинен бути психологічно готовим до імпровізацій, знати основи педагогічної майстерності та вміти застосовувати її на практиці, розвивати педагогічний смак, формувати власний стиль професійної діяльності й руйнувати звичні стереотипи у взаємовідносинах з учнями та їх батьками. Задля такої діяльності педагогу важливо володіти основами режисерських умінь, а також мати музичну та хореографічну підготовку, розуміти образотворчу продукцію, бути спроможним до адекватних інтерпретацій [6]. Відтак, підготовка майбутніх учителів початкової школи до використання арттерапії є міждисциплінарною, яка включає педагогіку, психологію, фізіологію, культурологію, мистецтвознавство та ін. Усе це сприятиме здійсненню артпедагогічного задуму – звернення до внутрішнього світу дитини, залучення її до освітнього процесу з педагогом «на рівних», розвитку індивідуальності, креативності як учнів, так і своєї власної, формування потреби в самопізнанні, самовихованні та саморозвиткові. Оскільки однією з найважливіших ролей сучасного вчителя є підтримка дітей у важкому процесі пошуків різних можливостей та шляхів розвитку (особливо в умовах загальної деморалізації та інтелектуальної кризи).

Список використаних джерел

1. Василюк А. Педагогічний словник-лексикон. Англо-український. Українсько-англійський. Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя. 2004. 154 с.
2. Василюк А. Про роль ключових компетентностей у сучасній освіті. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. Ужгород, 2014. № 31. С. 44-46.
3. Василюк А. Нові підходи до компетентностей учителів. *Нова українська школа: початок реформ*: зб. тез доповідей II Всеукр. наук.-практ. конф., м. Маріуполь, 27 бер. 2020 р. / за заг. ред. Л. В. Задорожної-Княгницької. Маріуполь: МДУ, 2020. С. 240-243.

4. Педагогічні технології інклюзивного навчання: навч.-метод. посібник для студентів закладів вищої педагогічної освіти / уклад.: А. Василюк, Ю. Бондар, А. Хіля; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2020. 168 с.

5. Сорока О. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання арт-терапевтичних технологій. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. № 7 (51). С. 156-165.

РОЛЬ МИСТЕЦТВА В РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Крістіна Вечерко, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»

Науковий керівник: Н. С. Казьмірчук, кандидатка педагогічних наук, доцентка
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

THE ROLE OF ART IN THE DEVELOPMENT OF EMOTIONAL INTELLIGENCE OF YOUNG SCHOOL STUDENTS

Kristina Vecherko, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

***Анотація.** В статті розкривається значення мистецтва в розвитку емоційного інтелекту учнів початкової школи. Окрім того описано різні види мистецької діяльності та їх вплив на емоційну сферу початківців.*

***Ключові слова:** мистецтво, емоційний інтелект, молодший школяр.*

***Abstract.** The article reveals the importance of art in the development of emotional intelligence of primary school students. In addition, various types of artistic activities and their impact on the emotional sphere of beginners are described.*

***Key words:** art, emotional intelligence, younger schoolboy.*

Протягом ХХ століття у світі відбулися кардинальні зміни в освіті, зокрема мова йде про світове визнання емоційного інтелекту як важливої й необхідної складової успішного життя людини. Якщо раніше школа намагалася наповнити дитину знаннями, тобто розвинути ерудицію, логічний інтелект, то на сьогодні численні дослідження науковців переконують в тому, що людині для того, щоб бути успішною в житті вкрай важливо мати сформовані навички: розуміти власні емоції, керувати ними, розуміти емоції інших людей, відповідно вміти проявляти емпатію, а також вміти керувати емоціями інших людей.

У житті людини емоції відіграють важливе місце, дуже часто невміння керувати власними емоціями призводить до непоправних дій, доленосних вчинків. Емоції є щохвилино у житті людини. Від емоцій залежить настрій, працездатність, соціальне, психічне і духовне здоров'я людини. Емоційна компетентність формується впродовж усього життя, проте розпочинати цей тривалий процес необхідно якомога раніше, принаймні з молодшого шкільного віку, оскільки він являє собою сенситивний період розвитку особистості [6, с. 616].

Демонстрація та вираження власних почуттів для дітей кожного віку має свої характерні особливості прояву. Саме тому педагогу необхідно розуміти яким чином він може допомогти дитині вміло керувати емоціями, що дозволяє підтримувати хороші стосунки між дорослими та дітьми, як налагодити психологічну атмосферу в навчальному середовищі для формування особистості учнів, їх успішності та якості навчання.

Яка ж діяльність вчителя, здатна найкраще ознайомити учнів з емоціями? Педагоги знаходять рішення в мистецтві. Засоби мистецтва мають вагомий вплив на свідомість особистості, її інтелектуальну та емоційну сфери. Л. П. Дабіжа зазначає: «Мистецтво – це